

OJCOWSKI (590) *ai*

ojcowski (573), **ojcewski** (6), **oćcowski** *a.* **occowski** (6), **ojczowski** (2), **otcowski** (2), **ojtcowski** (1); *ojcewski* *LibMal*, *RybGęśli*, *RybWit*; *occowski* *PatKaz II* (5), *PatKaz III*; *ojczowski* *GórńRozm* (2); *otcowski* *GlabGad WróbŻółtGlab*; *ojcowski* : *ojcewski* : *ojtcowski* *OpecŻyw* (1:–:1), *ZapKościer* (1:3).

Oba o jasne; ojcewski z tekstów nie oznaczających é.

sg m N *ojcowski* (14). ◇ *G* *ojcowskiégo* (26); –égo (4), –(e)go (22). ◇ *D* *ojcowski(e)mu* (1). ◇ *A* *ojcowski* (22), *ojcowski(e)go* (3). ◇ *I* *ojcowskim* (23), *ojcowski(e)m* (1) *TarDuch*. ◇ *L* *ojcowskim* (13). ◇ *V* *ojcowski* (1). ◇ *f N* *ojcowską* (21); –ą (19), –(a) (2). ◇ *G* *ojcowskiej* (91); –éj (10), –(e)j (81). ◇ *D* *ojcowskiej* (9); –éj (2), –(e)j (7). ◇ *A* *ojcowską* (73). ◇ *I* *ojcowską* (23). ◇ *L* *ojcowskiej* (49); –éj (13), –(e)j (36). ◇ *V* *ojcowską* (2). ◇ *n N* *ojcowski(e)* (7), *ojcowsko* (1); ~ (*attrib*) –(e) (6), –o (1) *ArtKanc*; ~ (*praed*) –(e) (1). ◇ *G* *ojcowskiégo* (35); –égo (4), –ego (1) *MurzHist*, –(e)go (30). ◇ *D* *ojcowski(e)mu* (2). ◇ *A* *ojcowskie* (44); –é (2) *GórńTroas*, *SarnStat*, –e (1) *SiebRozmyśl*, –(e) (41). ◇ *I* *ojcowskim* (9), *ojcowskiem* (1) *MurzHist*. ◇ *L* *ojcowskim* (23). ◇ *V* *ojcowski(e)* (3). ◇ *pl N subst* *ojcowskie* (11); –é (3), –(e) (8). ◇ *G* *ojcowskich* (39). ◇ *D* *ojcowskim* (1). ◇ *A subst* *ojcowskie* (35); –é (1) *OrzQuin*, –e (1) *BiałKat*, –(e) (33). ◇ *I f* *ojcowski(e)mi* (2) *BielKom*, *BielKron*, *ojcowskimi* (1) *CzechRozm*. *n* *ojcowskimi* (1). ◇ *L* *ojcowskich* (2). ◇ *D sg n skostn* po *ojcowsku* (1) [*cf* **OJCOWSKU**].

Sł stp, Cn notuje, Linde XVII – XVIII w.

Przymiotnik dzierżawczy od „ociec”; paternus *HistAl*, *Vulg*, *Mącz*, *PolAnt*, *Modrz*, *Calep*, *JanStat*, *Cn*; *patrius* *HistAl* *Mącz*, *Modrz*, *Calep*, *Cn*; *patricus* *Calep*; *paternalis* *JanStat*; *parentalis* *Cn* (590) :

1. *Od znac. podstawowego* (396) : iáko iefli Oyćiec s Synem ma być męczon/ pierwey Syn/ przy obliczności Oycoŵskiej/ álbo też w niebytności z wiadomością iego *GroicPorz* ii2v; Tego też czału Elleonorá przyiáchała z Hifzpániey do Fránciey z Synmi Kroleŵskimi/ [...] ktorzy byli w więzieniu w Hifzpániey cztery látá ná mieyfcu oycoŵskim. *BielKron* 207v, 59; *Paternitas*, in *Bibliis tantum legitur*, *Oycowska dołtoyność*. *Mącz* 283d, 148a; Zeby zmyślił sobie iſz od oycá Przyiechał ze Fráncyey do fyna Pángraczá, Y żeby go imieniem oycoŵskim pozdrowił *CiekPotr* 59; A Pan Iákub w pomietlech tylko obermánem/ V Kmotrá y v żony/ y właŵnym guzmánem. A przecię fię kokofzy z tytułów Oycoŵskich [*tj. że uchodzi za ojca*] *KlonWor* 60.

Wyrażenie: »Bog ojcowski« (1): Ty też Sálomonie fynu moy poznay Bogá oycoŵskie⁸⁰ [*Deum patris tui*] *BibRadz* 1.*Par* 28/9.

W przen (5) : Małżeńſki fłtan vtwierdził/ by z niego fynowie Vcźciwi fię rodźili/ á zaś potomkowie Ieden po drugim wſchodził; by rod nie záginął/ Stop [= *śladów*] oycoŵskich dochodząc/ káždy w cności fłynął. *SapEpit* B3.

Zwroty: »ojcowskimi drogami chodzić« = *postępować jak ojciec* (2): Pánie Boże pomnoż ie/ z mego winfzowania/ Gdy wynidą od oycá/ z dobrego chowania/ Aby pokufam fwieckim/ nie dáli fię zwodzić/ Oycoŵskimi drogami/ zázwdy mogli chodzić *BielKom* B4v; *BielKron* 83v.

[»ojcowskiego zakrawać« = *upodabniać się do ojca albo naśladować ojca*: *Patrifas*. Oycoŵskiego zákrawafz. *TerentMatKęł* L3v.]

Wyrażenie: »ojcowskim torem, strychem« = *jak ojciec* [szyk 1:1] (1:1): *OrzQuin* R2; á potomstwo iego y przykład brác może/ áby oycowfkim ftrychem fie fprawuiąc/ do tegóz záchowánia/ y do téyże dobréy fławy przyǳd kiedy mogli. *KochFrag* 49.

α. *Odnoszący się do ojca jako podmiotu działania lub stanu* (166) : *LibLeg* 10/95; *MurzHist* B4v; gdi tho zá tym isć może/ że fynowie widząc okrutność á frogosć przeciw foby oycowfką/ mogą fie przeciw yemu poruśfyc *GliczKsiąż* Gv; *GroicPorz* o3; *KrowObr* 110v; *Leop Ex* 20/5; *BibRadz* I 203c *marg*, *Ez* 18 *arg*, 19; *OrzRozm* C4v; Miefiącá thedy Páǳdzierniká był Syem w Lońdzie w Angliey/ á thám Máryą náznáczyli zá dziedziczkę kroleřtwá/ kthora odmieniłá wfzytkie wftháwy oycowfkie/ y bráckie w wierze *BielKron* 238; Złamawfzy oycowfką przyfiegę/ vczyńił to Iágięłto/ przeciw ftryiowi fie s Pruřkim miřtrzem potháiemnie zmowił y zápiřał. *BielKron* 380, 7, 54v, 59, 71v, 82v (21); *KwiatKsiąż* A3v; *Mqcz* 283d; *OrzQuin* R2; telko o niewinne dziatki prośę/ ábyfcie nád nimi lithosć mieli/ bo the nie thelko wniczym niewinne/ ále áni wiedzieć mogły łotrořtwá oycowfkiego. *GórńDworz* Y3; *CzechRozm* 149; Tu też bęǳie o władzy Oycowfkiey/ y Páńfkiey: ktorá máią/ Oćiec nád fynem/ á Pan nád niewolnikiem/ y nád kmiećiem *ModrzBaz* 76, 57; *SkarJedn* 212; *KochOdpr* C; Aż więc y ǳieci błęǳów naśláǳowác Oycowfkich zwykły *KochPs* 73; *SkarŻyw* 13, 73, 74, 371 *marg*; Przifzetł przet prawo nařzye Iako slachetni Woczyech Wyczeřzichowřki syn nebořczyka Swętořza Wyczeřzychowřkego: záǳayancz Prawa nařzego: abifřmy mu dopuřczeli wzegi nařze wyecz oyczewřke swadecztwo *ZapKosćier* 1584/44v, 1579/3v; *KochTr* 7; *StryjKron* 557, 667; *KochPam* 80; *KochTarn* 78; *ArtKanc* M3v; *GórńRozm* C4v; *PaprUp* L; *ActReg* 157; *LatHar* 585; á oná řummá pienięǳy/ która przyǳie z przedánia tákowéy máiętnosći/ nie ma byǳ więřřa nád ǳług oycowřki. *SarnStat* 593, 101, 385, 582, 586 [2 r.], 593 (11); *KlonKr* C2; *PowodPr* 43; *SkarKaz* 44b; *CiekPotr* 22; *GosćCast* 35; *KlonWor* 24.

W *połączeniu szeregowym* (1): Przodkiem powye posǳrowienie oyczowskie Braczkie y Maczierzinskie od Krolow obvǳw y Krolowey ych m. *LibLeg* 10/114.

W *charakterystycznych połączeniach*: *ojcowski(e)(-a) bařwochwalstwo*, błęǳy (2), *brzeię*, *dekret* (2) *ǳług(i)* (7), *ǳieje*, *gniew*, *grzech* (3), *kacerstwo*, *karność*, *krzywǳy*, *łotrořstwo*, *nieprawosć* (3), *nieprzyjaźni*, *ofiara*, *okrucieřstwo* (*okrutnosć*) (2), *oǳ*, *pilnosć*, *pozew*, *prořba* (2), *przygoda* (2), *przyjaźń*, *przysięga* (2), *radosć*, *rzecz(y)* (2), *rzemiosło* (2), *skutki*, *sprawiedliwosć*, *sprawy* (3), *srogość*, *řwiadectwo*, *testament*, *tryumfy*, *uczynek* (2), *umowa*, *ustawa* (4), *wiara*, *więǳienie*, *winszowanie*, *włáǳa*, *wskázanie*, *występek* (2), *zasługa*, *złosć* (6), *żał*.

Wyrażenia: »błogosłáwieřstwo ojcowskie« [szyk 2:1] (3): *PatKaz III* 132v; *RejPos* 280v; Nie tak Ezau/ ktory fię iuř był nád wolá rodzicow ożenił/ y wtym fię im był vprzykrzył: przetoř fię przy błogosłáwieřřtwie oycowřkim niezořtał. *SkarŻyw* 346.

»dozwolenie (a. zezwolenie) ojcowskie« (2): *Permissu patris*, Zá dozwolenim oycowskim. *Mqcz* 226d; Do tego zezwolenie/ Oycowřkiech otrzymał/ Y przeyřřenia Bożego/ prawǳiwięch w tym doznał. *PaxLiz* E3.

»łáska ojcowska« [szyk 4:1] (5): przyfiegám thobie przez łáskę oycowską [*per paternam pietatem*] y przez řywot mátki mey *HistAl* B2; *KochOdpr* B3v; *SkarŻyw* 368; Ieřřim kiedy w oycowřkięy łářce

twoiéy byłá: [...] okaza dziś wśzeláki znak twoiéy Láłki. Mnie odpuść winę lichéy córce swoiéy. *ZawJeft* 41; *PaxLiz* E2.

»miłość, chęć, affekt ojcowski(-a)« [szyk 8:4] (9:2:1): *BielKron* 253; *Philostorgia*, *Necessitudo*, *proprie amor parentum erga liberos*, Miłość oycowska ku dziecióm. *Mącz* 298a; Krotkość dziatki oycowfką miłość pámiętáią/ Y dáleko ináczey im iá oddáwáią. *HistLan* A3, A3, D2v; *KochOdpr* B3; *SkarŻyw* 13, 15, 136; Brutus nie vkázuiąc/ áby miał być iákim áffektem oycowfskim ku nim [*swoim synom*] wzrúfzony/ kazawfzy ie wprzod *virgis lacerare*, rofkazał/ do palu fzyie ich położywfzy/ vciąć. *Phil* E2, D; Toć iuz moy miły fynu/ w tey mierze pozwalám/ A mey chęci Oycowfskiey/ w niczym nie oddalam. *PaxLiz* Ev.

»moc ojcowska« = *patria potestas* *Modrz*; *paterna potestas* *JanStat* [szyk 4:1] (5): Sin będąc w mocy oicowfskiey niewydziałony/ iefliby co przegrał álbo vtrácił márníe/ tedy tá fzkodá ná iego częśc ma być poczytaná *UstPraw* B3; A tak máią być práwá poftánowane o wefelách małżeńfskich/ o rozwódziech/ o ná wolność pufzczeniu/ y o wyzwoleniu z mocy oycowfskiey. *ModrzBaz* 76; *SarnStat* 586, 706, 707.

»ojcowskie napominanie (a. upominanie)« [szyk 1:1] (2): *MurzHist* L2v; Potym gdy fie v niego Oćiec Włodimirz vpomínał według poftánowienia dwu tyfiácu grzywien/ ifz mu Nowogrod wielki po Wízesławie Brácie vmárłym fpuścił/ niechciał tego vczynić Iaróslaw/ y owfzem wzgárdziwfzy vpominánie Oycowfskie/ przyciągnáwfzy z Nowogrodá Kijow vbieżał y opánował *StryjKron* 165.

»opieka ojcowska« (1): *Filiifamilias*, qui in potestate patrisfamilias est, Syn który yefzcze nie wyfzedł z opieki oycowskiey. *Mącz* 127a.

»ojcowska powinność« (1): Drugie *iudicium* zowá *feuerum* o onym Céfárzu Rzymfskim, który syná fwégo fkaráł frodze, że ná hárc wyiechał, choć fczęśliwie mu fie zdárzyło, ieno że to vczynił nád zákazánie Hetmánfskie, tedy frogie karánie ná fobie odniófl, odłożywfzy oycowfką powinność. *SarnStat* 1262.

»przeklęctwo (a. przeklinanie) ojcowskie« [szyk 2:1] (3): Saul áby fie pogoníey nie miefzkáło rofkazał pod przeklęctwem y gárdłem/ áby żadny nie iadł áż do wieczorá [...]. A gdy fzedł lud zá pogonią/ nádchodzili miod ciekący/ ále fie k niemu nie fchyláli/ tylko Ionátás/ który nie wiedzyał o przeklinaniu oycowfskim/ rozmoczył pręt w potoku á fkoftzował miodu *BielKron* 64v, 64v; *GórnDworz* Kk4v.

»ojcowskie rozkazanie« = *imperium patris* *Mącz* [szyk 3:3] (6): *BibRadz Gen* 28 arg; *Mącz* 386a; Przeto ono dziecię zá rofkazáním oycowfskim/ iáko ná Xiążęcy ftan náleży było wychowáne. *StryjKron* 150; Iefliby człowiek vrodził fyná vpornego y zuchwálego/ któryby nie fluchał oycowfskiego ábo mátczynego rofkazánia/ y po fkaráníu niechciałby ich przedfię ze wzgárdy fluchác/ wziáwfzy go rodzice/ przywiodá go do vrzędu onego miáftá/ ná fád *WerGośc* 266; *WujNT przedm* 38; *CiekPotr* 20.

»ojcowskie skaranie« (1): to on kazał rozumieć o tych ktorzy by [...] tak vpadli/ iako fynowie ktorzy oicowfskiego napominániá przebaczyli abo się iako vníefli a oicowfskiem fkaraniem mogá być napráwieni. *MurzHist* L2v.

»śmierć, zeście ojcowskie(-a)« [w tym: po śmierci ojcowskiej (19)] = *post obitum patris JanStat* [szyk 19:2] (20:1): *UstPraw* B3v; *Lecz* ty moy miły fynu/ mści fie fwoiey krzywdy/ Ktora prze oycowfką śmierć/ nie zżywieć nigdy. *RejZwierz* 46v; *Láwinia*/ ktora boiąc fie páširbá Afzkàniufá/ fzlá do lálá vrodziła fyná/ ktorego zwano Iulus Sylwius Poſthumus/ iż w lefie po śmierci oycowfkiéy vrodzon. *BielKron* 60v, 82v, 259, 275, 299v; *ALe* imo te doſtoieńtwa/ ktore ábo Rzeczpoſpolita/ ábo Krolowie dawaią/ [...] íą niektore inſze/ ná ktore fynowie po śmierci Oycowfkiey [*parentibus mortuis*] náſtępuią *ModrzBaz* 46v; *BYł* Epiphániufz [...] fyn vbogiego wieſniaká *Zydá*/ w dziećinſtwie z mátką y ſioſtrą/ śmiercią oycowfką oſieroćiały. *SkarŻyw* 451; *StryjKron* 180; *GórnRozm* C4v; *Władiſław* Starſzi *Sin* Iagielow po śmierci Oycowfkiei na Kroleſtwo obran *PaprUp* C4; *ActReg* 157; *Calep* 826b; iż niekiedy przydawa fie/ że dżiėwki niemáiąc bráćiey rodzonéy po zefzćiu oycowfkim w dobrách dżiedzicznych zoſtáią *SarnStat* 589, 590 [2 r.], 635 [2 r.]; *KlonWor* 63 [2 r.].

»bez (a. krom) ojcowskiej wiadomości« [szyk 1:1] (2): *BielKron* 64v; *Partus* clam patrem evenit, Dziecię fie vrodziło bez wiadomości oycowskiej. *Mącz* 482b.

»wola ojcowska« [w tym: krom, nad, przeciw wolej(-q) ojcowskiej(-q) (9)] = *voluntas patris PolAnt*, *Vulg* [szyk 12:1] (13): á Corá ieſliby też zá wolą Oycowfką niechćiała idż zá Mąż/ ále by fye vdála ná Fryie/ też może być wydżiedziczoná. *GroicPorz* m; *BibRadz* *Matth* 21/31; á ínadż lepieyby fie takowemu ná fwiát nie rodzić/ ktoryby był przeciw woley Bożey y takéż oycowfkiey. *BielKron* 12v; *Krol* Káżimierz przyzwolił ná to chcąc mieć pokoy ínimi wieczny/ á vczynił to nád wolą oycowfką/ kthory proſił záwždy/ áby fie nigdy o oyczyznę fwą nie iednał/ iedno iey zálię dobywał. *BielKron* 373v, 23v, 220v, 229, 250, 354v; *Mącz* 461b; *Thedy* oná pánná krom woley Oycowfkiey wnet go wypuſćiała od onego więzienia *HistRzym* 5; *WujNT* *Matth* 21/31; W czymech dobrze poſtąpił/ káżdy mi to zezna/ Gdy fyn Oycowfką wolą/ fwe przymioty chełzna. *PaxLiz* E2.

»żywot ojcowski« [w tym: za żywota ojcowskiego (4)] = *vita patris Mącz* [szyk 5:1] (6): *GroicPorz* m; *BielKron* 326v; *Mącz* 321a; *StryjKron* 692; *Olbracht* za ziwota oitzowſkiego bel ítzeſcia wietſzego wſprawach Ricerfkich ánzeli potem gdi Panem zoſtał. *PaprUp* C4; żadna rzecz tak bárzo człowieká nie trapi/ iáko tá różnoſć od żywotá oycowfkiego *OrzJan* 35.

Szereg: »ojcowski a(l)bo macierzyński (a. matczyn)« (3): *Syn* ítárfzy okrom częłci fwey włafney/ przedádż/ záſtáwić/ áni zbyć częłtky bráćkiey niemoże/ to wymuiąc ieſliby długi oicowſkie álbo máćierzyńskie zoſtały *UstPraw* B4; Bękárci tak waźni máią być iáko y włafni/ wywodząc to tym iż fyn káżdy nie powinien zá oycowfki wyſtępek ćirpieć albo máćierzyńſki. *BielKron* 9v; *WerGoſć* 266.

W przen (2) : tak ten od Pána Bogá z młodoſci náuczony/ ná oycowſkie iády duſzne/ dobrze był przeſtrzeżony: á zdrygáć íię ná nie y vchodźić ich vmiał. *SkarŻyw* 371; *SarnStat* 879.

Przen (1) :

Wyrażenie: »ojcowskie błogoſławieństwo« (1): [*przyjmując ciało Chrystusowe*] vdáiefz íię duchownym obyczáiem zá pirworodnego fyná/ duchownemu náſzemu Izáákowi/ w ízáty Ezau brátá twego przyſtroiony/ ktoryſ práwá nie miał íam z íiebie/ ná wielkie ono oycowſkie błogoſławieństwo. *LatHar* 203.

αα. *Wykonany na rozkaz ojca (3)* : Izáák [...] wzdroie [tj. studnie] oycowŕkie ktore przed nim zyemiá zákryli Páleŕtyni/ odkrył *BielKron* 14; Iorám fyn Achábow [...] wyrzucił báłwány oycowŕkie s kościołá *BielKron* [84²]v, 88v,

β. *Odnoszący się do ojca jako obiektu czyjegoś działania (15)* : *BielKron* 76; *GórnDworz* O7; Syn iego Chám widząc to: nie včził oycá ŕwego/ á niepokrywáiąc ŕromoty iego/ ielŕcze iá obiáwić y vkázác inney bráćiey śmiał. ktorzy báćnieyŕzy ná včziwość oycowŕká będąc: odwroćili oczy od ŕromoty oycá ŕwego *SkarŻyw* 271, 14, 180; *StryjKron* 411, 762. [Cf też **η.** *GórnTroas* 35.]

W charakterystycznych połączeniach: ojcowska(-i(e)) krzywda, osierocenie, pocziwość, pogrzeb (2), przywilej, sromota, uczciwość.

Wyrażenia: »ojcowska miłość« (3): Brácia drudzy poruŕzeni oycowŕká miłościá/ rzućili ŕie á zákryli oycá nágiego zá wŕtydem ŕwoim. *BielKron* 6; Znáiąc tedy do ŕiebie ty nędzne krewkości/ Ktoremim náruŕzylá oycowŕkiey miłości/ Proŕzę teraz oycze moy przebáćże wŕzytkiego *HistLan* D2, F3.

»prawo ojcowskie« (1): Ieŕteś žięć ŕwoy/ gdyżeś mężem corki ŕwej [...] / bo iákożeś corki ŕwey mężem/ tákożeś práwo Oycowŕkie kniey ŕtráćil *HistRzym* 10.

»sława ojcowska« (3): *KochSat* Cv; Cóż ty to bezecenŕstwém chcefz ŕławę vtopić Oycowŕká/ á niewinná krwiá moglię ŕkropić? *GórnTroas* 22, 53.

Szereg: »ojcowski, macierzyński« (1): Z kąd ia tak mnimam/ że koźdemu pocziwemu człowiekowi/ tych trzech rzeczy naywyŕższych zwierzóno: które ŕá/ pocziwość Oycowŕka/ pocziwość Máćierzyńka/ á pocziwość wiáry ich Krześcijáńŕkiey *OrzQuin* H.

γ. *Cechujący ojca; odnosi się do określonej osoby będącej ojcem (31)* : *BielKron* 251, 258v; *Puer elegancia patris tinctus*, Dziećię obyczáynośćiá oycowŕká obdárzone. *Mqcz* 456b, 162d; á vžalił ŕie ŕzedziwości oycowŕkiey/ wŕpomniawŕzy ná dobrodzieyŕtwo ktore wziął od niego *GórnDworz* O7, Hh4v; *BiałKaz* I4; Zás ŕynowie ich/ iáko dáleko od oycowŕkich cnót y godności wyrodźili ŕię? *ModrzBaz* [41]v; *KochJez* A2; *PaprUp* A4; Záczyńm pámiátká Oycowŕkiey ŕkromności ták wiele v nich wáżyłá/ y nádzieią przyŕzłey ludzkości w potomku/ iż wŕzyŕcy woleli oddawác poŕŕuŕzeńŕtwo ŕludze/ niżby potomŕtwo tákowego Pána ŕwego opuścić mieli *Phil* M2; *GórnTroas* 21,49; *KlonKr* B2. [Cf też **η.** »serce ojcowskie« *SkarŻyw* 151.]

W charakterystycznych połączeniach: cnoty ojcowskie(-a) (4), dzielność, fortuna, godności, lata, męstwo (2), obyczajność, pamięć, skromność, szedziwość, zachowanie.

Wyrażenia: »imię, przezwisko ojcowskie« [szyk 3:1] (3:1): *BielKron* 102v, 386; gdy przyŕzedł dzyeń oŕmy/ zefzli ŕie áby wedle zwyczáiu byli obrzážáli dzyećię/ y miánowáli imieniem oycowŕkim Záchárialzem. *RejPos* 296; ielŕi oycowŕkiego nie powiez mi przezwŕlká: nie mogęc tych ludzi vkázác ktorych ŕzukafz. *CiekPotr* 70.

»ojcowskie obyczaje« [szyk 6:5] (11): AMurates Orchanow fyn trzeći Krol Turecki/ od męŕtwá y obyczáiow oycowŕkich nie odŕtrzełil ŕie *BielKron* 240, 82v, 114, 168, 180, 341v (10); *Persequi mores patris, wobyczáye oycowsykie* [!] wŕtępowác/ naŕładowác ych *Mqcz* 386a.

Szeregi: »ojcowski ani (i) dziadowski« (2): ZEmomyŕław ná oycowŕkie mieyŕce wŕtápił/ kthory ŕie też nie wyrodźil od oycowŕkich áni dziadowŕkich obyczáiow. *BielKron* 343; *StryjKron* 350.

»ojcowski i macierzyński« (1) iedni chćieli Kaźimirzá lyna Miefzkowego [*na króla*]/ drudzy niechćieli mowiąc: Iż będzie oycowfkich obyczaiow y mácierzynfkich náładował *BielKron* 346v.

W przen (1) : Więc iáko kto gorący/ ták krew bywa wrząca/ Pyrrhus moźnym płomieniem oycowfkim zátřaca. *GórnTroas* 22.

đ. *Należący do ojca* (25) : bo then tho Byenyak właźnego konya nyemyal alie na oyczewfkym yefzdziel *LibMal* 1548/147; iáko fye więc śmieiemy dziećiom málutkiem/ gdy álbo czapkę Oycowfką ná fye kładą/ álbo trzewik Oycowfki obuwaia *OrzRozm* T3; *BielKron* 15v, 59, 104; *KochSat* A4v; Tá wnet fkcóżywłzy popádłá oicowfki miecz/ y przyłbicę ná głowę włożyłá *RejZwierc* 86; *SkarŻyw* 248, 527; *StryjKron* 350; *ZapKościer* 1585/59; dla tego wftáwiamy: iż póki żywą rodzice/ lynowie tylko pieczęci oycowfkiéy używać máia/ á innéy nośić y mieć niech nie śmieia. *SarnStat* 596; *CiekPotr* 60.

W charakterystycznych połączeniach: ojcowski(e)(-a) boźki, czapka, konie, kredence, laska, lud, miecz, państwo, pieczęć, pieniądze, rzeczy, sygnet, trzewik.

W przen (2) : Pánieństwo nie wśzytko twé/ iefli niewiełz tego/ Lecz máia y rodzice poczęści do niego. Iedná część iefł oycowfka: drugá mátká łobie Przywłacza: trzecia/ tylko iefł lámá przy tobie. *KochEpitCat* 111.

Zwrot: peryfr. »ojcowskie i macierzyńskie łóże mazać« = *popelnić kazirodztwo* (1): iáko możefz nędzny oycze do ták wielkiey á nieślychány przeciw prawu y przyrodzeniu fprośności/ przywodzić myśl fwoię/ áby corká oycowfkie y mácierzynfkie łóże mázác miałá? *SkarŻyw* 487.

Szereg: »ojcowski i macierzyński« (1): *SkarŻyw* 487 *cf* *Zwrot*.

αα. *Zajmowany przez ojca* (4) :

Wyrażenie: »grob ojcowski« [*szyk* 3:1] (4): A gdy iá gwałtem od grobu oycowfkiego oddárto/ oczu nie znác było przed płáčzem *BielKron* 303, 69; *StryjKron* 210, 777.

ββ. *Rodzinny* (5) : Synowie dom od domu chlebá niech proszą/ A przed nędzą z oycowfkich pułtek fye nołzą. *KochPs* 168.

Wyrażenia: »ojcowski dom« = *domus paterna* *Modrz* [*szyk* 1:1] (2); *ModrzBaz* 53; Co zá głód był lynowi ftárlżemu/ w oycowfkim y práwie doftátiecznym domu *SkarŻyw* 346.

»ojcowski stoł« (1): O Pánny/ o Iowilźów/ o piéknéy pamięci Cny narodzie. wy śiedząc przy oycowfkim ftole/ [...] Złaczaćie fwóy wdzięczny głos z gęśłami mownymi *KochMuza* 26.

Przen (1) :

Wyrażenie: »dom ojcowski« (1): Sam ten [*Kościół*] iefł dom oycowfki/ wktorym ćielcá onego vchowánego y tłuftego pożywaia. *SkarJedn* 2.

ε. *Odziedziczony po ojcu* (54) : bom w támtym Pogrzebie vpominał Paniętá náłze Polfkie/ [...] żeby nie przeftawáli ná Herbiech Oycowfkich *OrzRozm* Qv; *ActReg* 5.

W połączeniu szeregowym (1): Národził fię Pan náłz iáko człowiek/ á tu fię chrzći iáko grzeźny człowiek, w dziećinftwie iáko z cudzym y oycowfkim y wrodzonym grzechem obrzeźanie bierze *SkarKaz* 514b.

Szereg: »ojcowski a macierzyński« (1): dofyc tobie Okfza Oycowfka/ á Trábá Mácierzynfka [*nazwy herbów*] *OrzQuin* H.

αα. *O majątku* (15) :

Wyrażenia: »grunt ojcowski« (2): *OrzQuin* G4v; Iż iako Opatrzny Kałper i Iakub bracia rodzeni wstawili Brata młodźego na imię Bartofza na Gruncie Oicowłkim *ZapKościer* 1579/3v.

»majętność, imienie, dobra, włości ojcowskie(-a)« [*w tym: imienie i majętność* (1)] = *bona patris, paternae Mqcz; substantiae patris PolAnt; nomen et opes paternae Modrz; bona paternalia, possessiones paternae, substantia paterna JanStat* [szyk 10:2] (5:4:3:1): á Izáák zołtał we wśzytkim imieniu oycowłkim dzyedzicem. *BielKron* 13v; In paternas succedere, Ofieść oycowskie dobrá. *Mqcz* 45a, 380b; *BudBib Tob* 14/14; Po ktorego śmierci/ nástąpił był Heliałz syn iego ná imię y máiętność oycowłką *ModrzBaz* 42; *SkarŻyw* 142; A Słuckie y Kopyłłkie oyczyfte dziedziny. Doft[a]ły mu się z dzi[a]łu/ [a] bratu Kijewłkie Kxięstwo/ y inne ktemu wołości Oycowłkie. *KołakCath* A4v; A iegli nie będzie miał synów/ ále tylko dżiówki/ tedy ná dżiówki wśzytká máiętność oycowłka niech spádnie. *SarnStat* 635, 593, [630], 639, 1168.

»stolica ojcowska« (1): Ná stolicę Oycowłką potym przyiácháli/ Y miedzy sobą rozdział w Kxięstwie vdziáláli. *KołakCath* Bv.

Szereg: »ojcowski i macierzyński« (2): y obnáżónego od opcéy pomocy/ poładził mię ná gruncie Oycowłkim y Mácierzyńłkim *OrzQuin* G4v; *SkarŻyw* 142.

ββ. *O stanowisku* (35) : Iełt tu wiele ćwiczenia [...] Hetmána zacnego/ Oycá wálzego co był Woyewodą Rułkim [...]. Zlecáią wam dżiś vrząd oycowłki w Podolu/ Iż was sprawnne y męzne obaczono w polu. *PaprPan* V v.

Wyrażenia: »dziedzictwo ojcowskie« (1): o synów iego [*króla*] wychowaniu niechay pilne połtánowanie będzie/ ktorziby potym k dziedzictwu oycowłkie^{mv} przyść chcieli [*scilicet patris haereditatem*]. *ModrzBaz* 75v.

»ojcowskie miejsce« [szyk 7:2] (9): Po śmierci Filipowey były wielkie zámieřzania [...] wśzákże wśzyłcy byli pocieřzeni gdy Alexándra wśłyřzeli oycowłkie mieyłce przyiác *BielKron* 123v; syn iego Koremberden wřthpił ná oycowłkie mieyłce *BielKron* 385v, 74, 152v, 199v, 272v, 302v, 343, 346v.

»państwo, krolestwo, monarchija ojcowska(-ie)« = *patrium regnum HistAl; regnum patris PolAnt; regnum patris dominia JanStat* [szyk 10:4] (6:5:3): Wśzakoż tak łtateczna y mądra była, iż po łmierci iey otcza panięta wśzztkie [!] polłkie nie łtrachowały się rządzienia pańłwa otczowłkiego, iey w moc poruczyć. *GlabGad* A3; *HistAl* L3; Artáxerxes potym oycowłką Monarchią sprowował *BielKron* 117v; Po XXII. roku iego [*Otomana*] pánowania zá żywothá syná łwego Amurátá ná łtolec páńłwa łwego podniół/ ktory páńłwo oycowłkie daleko rozłřzerzył *BielKron* 239v, 10v, 62, 128, 138v, 240v, 342, 360; *BudBib 1.Mach* 11/9; *StryjKron* 487; MY Alexándar ku wiadomořci przywođimy/ iż zá Bozką y Zbáwićielá náłžego łáłką ná krółstwo Oycowłkie wřtapiliřmy. *SarnStat* 10.

»ojcowski(-a) stolec (a. stolica)« [szyk 6:4] (10): Thakieř y wielmořznego pana Andrzeia brata łwego na otczowski łtolec y miełłce poładzenia doczekała. *WróbŻółtGlab* A3; *LibLeg* 10/95 [2 r.]; *BielKron* 74, 298, 326v, 354; *KochPs* 196; A iż iełt obyczay w Mołłki łtářřemu Synowi wřłępowác ná łtolec Oycowłki práwem dziedzicznym/ Tedy gdy ten vmářł zá żywotá Oycowłkiego Iwan Wáfilewic Syná iego á Wnuká łwego Dimitrá [...] náznáczył [...] po łmierci swoiey być wielkim Xiędzem Mołłkiewłłkim *StryjKron* 692; *GórnTroas* 50.

§. Pozostający z ojcem w jakimś stosunku społecznym (17) : PRzyczyny prze które Oyćiec Syná z imienia wydziedziczyć może/ thy fą. [...] Szofa/ Iełliby z Mácochą fwoią álbo z miłofnicą Oycowfką rzecz miał. *GroicPorz* L4v; *Leop* 2.Reg 16 arg; Ten to Roboás opuścił był rádę dobrą ftórych ludzi oycowfkich przyiaciół/ á młodych płochych ludzi náłładował *BielKron* 82v, 76; *Mqcz* 283d.

W charakterystycznych połączeniach: *miłofnica ojcowska(-i)*, *nałożnica*, *oblubienica*, *przyjaciół*.

αα. O pokrewieństwie ze strony ojca (12) : áby fie [Kazimierz] nád nim [Mieszkiem] fmiłował á dał mu czałtkę iáką w Polfczce/ ácz nie dla iego/ ále wždy bacząc krewność powinowátą oycowfką/ dla ktorey powinien mnie/ żonę y z dziećmi opatrzyć. *BielKron* 356; gdyż y on Boleřław krzywouřty/ ácz był walecznym y fzczeřliwym/ [...] á wždy przećię dla onego Zbygniewá bękártá Oycowfkiego/ iákíe řzkody podiał y řpuřtořżenia żiemie *MycPrz* II B.

Wyrażenia: »dom ojcowski« = *ród*; *domus familiaris a. patris PolAnt*; *domus paterna JanStat* (6): Abowiem pokolenie řynow Ruben/ wzięli łobie dziedzictwo podług domow oycow řwych/ thákże pokolenie Gád wedle domow oycowfkich *BibRadz Num* 34/14, *Ex* 6/14, 1.*Esdr* 8/1, 1.*Mach* 14/26; Wřzyřcy ři řynowie Afzerowi/ głowy domu oycowfkiego *BudBib* 1.Par 7/40; áby ři dwa przyřięgřzy rzekli/ iż ieřt ich brát/ z domu y pokolenia ich oycowfkiego vrodzony *SarnStat* 237.

»z strony, z linii ojcowskiej« = *ex linea paterna JanStat* (1:1): tedy [żona] będzie pořtáwioná przez meżá v Akt/ y zwoleniem przyaciół przynamniéy dwu krewnych z liniiéy Oycowfkiey: y przyzwoli ná tákowy zapis *SarnStat* 1251, 629.

Zestawienie: *praw.* »syn ojcowski« = *syn znajdujący się pod władzą ojca, nie usamodzielniony; filius familias JanStat* (2): Gdy řyn co przegra, oyćiec zan płáćić niepowinien: y tákże gdy pořtánowienie iákíe vczyni. [...] Tákkże też mówymy o káżdym pořtánowieniu vczynionym z řynem oycowfkim/ iż nie ieřt waźné/ gdy ieřt w mocy oycowfkiey [...] iż nie ma páńřtwá żadnéy rzeczy/ álbo dánia iákíeý máiętnořci. *SarnStat* 586 [*idem*] 706.

η. Będący częścią ojca, zwykle w połączeniu z wyrazem użytym metonimicznie (27) : *BielKron* 6, 40v; Ktory [Cham] więcej miłuiąc řwá wolá niż cnotę/ Śmiał odkryć przed brácią řwá oycowfką řromotę. *HistLan* B3; *BudBib* Ez 22/10; *ModrzBaz* 88v; *KochPs* 191; *StryjKron* 6; Ale oná klęknáwřzy v nóg oycowfkich/ prořlá y dla Bogá/ áby iéy po háńbę y lekkořć chodźić nie dopuřczał *KochWz* 142, 142; A potym zářię Páris: y ten iéy [Heleny] przypłáćił Gárdłem řwym/ y oycowfkim *PudłFr* 68; *ZawJeřt* 19; [Andromacha do syna:] Gdy řie zemřciřz oycowfkiey krowie y okrućięńřtwá/ [...] Znowu miářto zbuduieřz *GórnTroas* 35; Mym zdániém táł dźięćięćiu naywárowniéy będzie/ Gdy przy oycowfkim řiele w téy mogile řiędzie. *GórnTroas* 37; *KlonFlis* D; *KlonWor* 29.

W charakterystycznych połączeniach: *ojcowski(e)(-a) ciało* (2), *gardło*, *głowa*, *krew*, *nagořć* (2), *noga* (3), *skora*, *sromota* (2), *włos(y)* (2); *klęknąć u nóg ojcowřkich* (2).

Wyrażenia: »ręka ojcowska« [*řzyk* 4:1] (5): *Prot* D2; Widząc pánná iřz trudno było vyřć oycowfkiey řęki/ tákką rádę wzięła: vmyřliłá táiemnie vćiec *SkarŻyw* 487; Gdy wodopláwne ich okřęty one/ Krolewřkie dźięći łobie powierzone/ Z řęku oycowfkich/ řyná z corká bráły. *GrochKal* 5, 6; *SkarKaz* 45a.

»serce ojcowskie« = *cor patris Vulg* [*řzyk* 6:1] (1): *Leop Mal* 4/6, *Luc* 1/17; przyřłę do was Heliařzá ktory náwroći niektóre zákrwáwione řerca oycowřkie przećiwko řynom/ á řynowřkie przećiwko

oycom *RejPos* 12v, 295v; Tedy [ojciec] Oycowſkie ferce y przyrodzenie zmieniwszy/ pierwey ią w domu ſwym ńrodze bić kazał/ á potym ią onemu ſtároſcie [...] w moc podał. *SkarŻyw* 151, A2; *SkarKaz* 44a.

θ. Będący ojcem (2) :

Wyrażenie: »ojcowska osoba« (2): Ale Anthyoch (chcąc ząwždy pod Oycowſką oſobą z ſwoią corką woley ſwey vżywać) niechciał iey od ſiebie żadnemu dąć. *HistRzym* 8v; Zdarz to miły Pan BOG teſz y tobie/ Byś był rowien Oycewſkiey oſobie. *RybWit* C2v.

ι. Taki, jaki cechuje ojca (46) :

αα. O prawdziwym ojcu (7) : Bo to ná Páná zależy hámować y kárác niepoſłufzne ſługi/ á Oycowſką rzecz ielt łáſkáwym być [*patris est beneficium esse*] y przebáczác ſynom. *ModrzBaz* 20; *ZawJeft* 40.

Wyrażenia: »kamość ojcowska« (1): tákiego brác ná biſkupſtwo nie każe/ ktory ſynow poddánych y poſłufznych ſobie nie ma/ iż ie ták źle wychował/ iż ſurowość z nich y kárność oycowſką złożył *SkarKaz* 44b.

»łaskawość ojcowska« (1): Synu miły/ bych w thym był beſpieczny/ żebyś mir częił/ y dobrze chował/ vkazał bych tobie łáſkáwość oycowſką/ á ſpuſcił bych tobie kroleſtwo. *HistRzym* 112.

»miłość, chęć ojcowska« (1:1): Przywiodłeś mię záprawdę do tego/ iż álbo R.Poſpolitey muſiałbym zápomnieć/ álbo [...] wrodzoney miłości oycowſkiey ku ſynowi. *Phil* E; NIE płácz Márku nád ciálem martwym ſyná ſwego/ [...] Te przymioty co on miał może teſz mieć inny. Tylko ty chęć oycowſką miy do nich iednąką *CzahTr* L3v.

»ojcowska powinność« (1): Yeſtesmi na tim abismi yey M. wedlie oyczowskiey powynnosczy kv dobremv radzyły. *LibLeg* 11/41.

ββ. O osobie nie będącej ojcem (13) : Gdzież ſię dáley vćiecie/ iefli ſeymy ktore z tákimi nakłady y zgubieniem czáſu czynicie/ mocy mieć/ y rády dobre/ y obmyſłania o was krolewſkie y oycowſkie/ wykonánia mieć nie będą? *SkarKazSej* 695b.

Wyrażenia: »ojcowskie karanie« (1): Kmiotká poddánego/ ſługę/ Pan ma karác iáko ſyná. Bo tám ſpráviedliwość z miłoſierdziem pánuie/ przy oycowſkim karánium *GostGosp* 40.

»miłość, chęć ojcowska« [*w tym: chęć i miłość (1)*] [*szyk 4:1*] (4:2): Nád tho áby [ſędziowie] ńdźili z vprzeye y oycowſkiey miłości/ nie z gniewu *GroicPorz* d2; Obiecuiąc Cefarz zá żywothá ſwego/ wizytką chucią y miłością oycowſką ták rádá iáko y pomocą we wízem dopomagác [*upominał króla aby...*]. *BielKron* 330v; Exhibere alicui affectum parentis, Okázác komu chęć oycowſką. *Mącz* 151c; *ModrzBazBud* π5v; *SkarŻyw* 500.

»ojcowskim obyczajem« = *po ojcowsku* (1): patrie monere, Oycowskim obyczáyem nápominać. *Mącz* 283d.

»ojcowska opieka« (1): A tobie przyiacielu miłą corkę ſwoię, Y dom ten, y tę trochę pieniędzy [...] Poruczam y zálecám w oycowſką opiekę *CiekPotr* 12.

»prawie ojcowski« (3): *BielKron* 330v; Okazałeś łáſiádom ſwym/ y wízytkiey oyczyźnie ſtáranie y miło[ſć] práwie oycowſką *ModrzBazBud* 7t5v; Wydzym tedy iáko ten wielki Pátryárcha/ w pomocy bliźnie^{go} miłoſierdzia/ w boiu męłtwa/ [...] przykład nam prawie oycowſky zoſtáwuie. *SkarŻyw* 284.

»staranie ojcowskie« (1): aby tak częste staranie ojcowskie WKM naszego MP o dobrym pospolitym nad myśl WKM się nie rozrywało tym. *Diar* 75.

»ojcowskie upominanie« (1): [*Makary*] miał iednego vczniá Ianá/ ktorego vpadek zdáleká [...] widząc/ ták mu mowił [...]. Niedbał on Ian ná takie oycowfkie vpominánie *SkarŻyw* 35.

γγ. *O Bogu* (26) : choć wízelaki grzech iest śmiertelny/ wízakże Bog z íwey oycowfkiey dobrotliwóści swoim folguie y odpuścza *BibRadz* II 133b *marg*.

Zwrot: »ojcowskim karać obyczajem« (1): Miéy nas na wódney/ niech nas nieróspycha Docześna rośkofz licha. [...] Ale Oycowfkim nas karz obyczáiem *KochTr* 19.

Wyrażenia: »gniew ojcowski« (2): *RejPos* 12v; á w świeckie mylli młodością wwieziony/ brnąć bárzo począł: alz go P. Bog gniewem oycowfkim zdomu wygnał. *SkarŻyw* 332.

»ojcowskie karanie« [*szyk* 3: 2] (5): O Panie Iezu [...]. Dáy mi biczowaniá twégo/ oyttzowfkiego káranía wdzięcznie przyiátz *OpecŻyw* 128; *Leop Is* 27 *arg*; *WisznTr* 28; Ná ktore świádectwá chcąc co odpowiedzieć Heretycy ták mowiá: że tu mowá iest o karániu oycowfkim á nie ładowym. (*marg*) P. Bog wybráne íwoie nie záfwe iáko oćiec/ ále też iáko Sędzia karze. (–) *WysKaz* 28; *SkarKaz* 313b.

»łaska ojcowska« [*szyk* 2:1] (3): co łam rácz dác Pánie BOże náłz [...] z łálki íwey oycowfkiey *CzechRozm* 268v, A4; *ArtKanc* M17v.

»ojcowska miłość« (9): *SeklKat* O; *KochPs* 96; Według twey ípráwiedliwości/ nie chćiey nas ładzić ze złości/ ále z Oycowfkiey miłości *ArtKanc* M19, M16, T9v; Náwroć íwe oczy ku mnie: Oycowfkiey miłości Wzrułz *GrabowSet* F3, F2, N3v; *SkarKaz* 385a.

»opatrność ojcowska« (1): Abowiem pátrz iz tá opieká á tá opátrność íego oycowfka/ nie tylko [...] *RejPos* Ooo2v.

»ojcowskie staranie« [*szyk* 1:1] (2): *SiebRozmyśl* D4v; Wierzę w Bogá ktory mię ítworzył y odkupił/ iz on o mnie myśli/ y ítáránie ma o mnie oycowfkie y Bozkie. *SkarKaz* 550b.

Wyrażenie przyimkowe: »po ojcowsku« = *instituto a. more maiorum, more paterno a. patris, patrie; ad a. in morem paternum; ex more paterno* *Cn* (1): A dziękiy Pánu Bogu/ iulz zrádością wiecznie. Ze ná nas íwe proftaczkí/ weyrzał ták łálkáwie/ W te czáfy óstáteczne/ po Oycowfku práwie. *GrzegŚm* [A2].

W przen (1) : Niech nas twe wodze w zabiegu w ściągáią. Iednák Oycewskim karz nas nędze prętem *RybGęśli* D2.

2. Od znac. 'Bóg jako pierwsza osoba Trójcy Św., ojciec Jezusa Chrystusa' (155) :

a. *W odniesieniu do Boga jako ojca Chrystusa* (139) : *BielKron* 80; *BiałKat* 98v; *BiałKaz* G4v; poniewáž wízytko co iest oycowfkie dał rodzenim oćiec iednorodnemu íynowi íwemu *SkarJedn* 272.

Zwrot: »siedzieć (a. usieść, a. posadzony, a. siedzenie), być na prawicy ojcowskiej; wstąpić na prawicę ojcowską« [*szyk zmienny*] (12:2;1): poirzy ná Iefuła miłe^{go}/ ktory ná prawicy oicowfkiéi/ íiedzi *MurzHist* F; wyznawamy że on [*Chrystus*] iest ná práwicy Oycowfkiey. *KuczbKat* 53; *WujJud* 25v; W tymże cíele práwdziwy^m wierzymy iz Pan Krytus wstąpił nád wízyłtki niebiołá widomie/ do onego niebá naywýżłzego do Stolicy Mágełtatu Bołkiego ná práwicy Oycowfką *WujJudConf* 71, 70v, 176v; *RejPosWstaw* [21³]v; *SkarŻyw* 443; Iezu czterdziéstego dnia wstápieniem do niebá/ wielebnie

wławiony/ y wnetże ná Oycowſkiej prawicy/ w niebieſiech łpáníále poładzony *LatHar* 339, 87, 91, 275, 547; *WujNT Iudae* 8 arg; *SkarKaz* 243a.

Wyrażenie: »prawica ojcowska« [szyk 14:2] (16): Dolegály Iezufá ná prawicy oycowſkiej/ pętá y rázy/ á mordy poſpolitego krzeſćiańſtwa *PowodPr* 25. Cf *Zwrot*.

Szereg: »ojcowski i synowski« (1): O iedności Oycowſkiéy y Synowſkiéy ták vczy Hiláryufz: Syn Boży Syn nieurodżóného/ zupełny y doſkonály/ od zupełného y doſkonálego *BiałKat* b2v.

α. Odnoszący się do Boga Ojca jako podmiotu działania lub stanu (48) : Iezu ienżes był obiawion głóſem oyczowſkiem o tobie ſwiadecztwo dawaiącem/ ie^{gō} fynem namilſzym. *TarDuch* B2; *BielKron* 19; Kryſtus wzbudzony rofkazał zwolennikom áby czekáli obiecania oycowſkiego Ducha S. *GrzegRóżn* M2v; *CzechRozm* 53; *CzechEp* 256; *NiemObr* 33, 92; *LatHar* 337, 363, 376 [2 r.], 533; Chriſtus był okazan y oznaymion pewnymi ſwiádecctwy. [...] Oycowſkimi z niebá [...] Ianowemi [...]. Czartowſkimi *WujNT Xxxxx4v*, 89, *Ioann* 12 arg, *Act* 1/4, s. 760, 2.*Petr* 1 arg; *SkarKaz* 118a.

W charakterystycznych połączeniach: darowanie ojcowski(e)(-a) (2), głóſ (9), myſł, obietnica (obietanie) (3), ſwiádecctwo (2), wyluſchanie, żywot.

Wyrażenia: »ojcowski gniew« (1): IEzus Kryſtus Pan ten ieſt náſze zbáwienie [...]. Then nam wſzem raczył Oycowſki gniew przepráwić/ gdy fię zá nas dał okrutnie vmęczyć *ArtKanc* N7.

»miłość ojcowska« (3): *BibRadz* II 57b marg: Pan Chriſtus mówiąc o wielmożności ſwoiey/ y vczyńkach Boſkich: nie łobie łámemu/ ále miłości oycowſkiej to przyczyta *NiemObr* 107, 107.

»moc ojcowska« (1): Iż po dniu łádnym wſzyłtko to królestwo y we wſzyłtkim moc/ którą Oćiec mu poddał/ będzie poddáné záſię w moc Oycowſką/ y łam Syn będzie onemu poſłufzny *BiałKat* 86.

»rozkazanie (a. przykazanie) ojcowskie« (3): *CzechRozm* 19; *SkarŻyw* 2; Ten ktory fię národził z niewiáły/ ieſt fyn Boży/ á ktory ieſt vkrzyżowan/ ieſt pirworodnym wſzego łtworzenia/ y Bog łłowo/ ktory wſzytko vczyńił z rofkazánia oycowſkiego *CzechEp* 197.

»słowo ojcowskie« (2): *PatKaz* II 34v; Iezu ienżes z łłowa oyczowſkiego wzywot dziewiczy wſzedł. *TarDuch* A8v.

»wola ojcowska« [w tym: bez wolej (a. woli) ojcowskiej (4)] [szyk 8:3] (11): ij łpelnila fie oytzowſká wolá/ fynowſká łluźba/ prorotká wielczba/ ij łwiętych łładzá *OpecŻyw* 150; *TarDuch* Cv; *CzechRozm* 195, 250v; Zbáwićiel ktory prawdá ieſt mowi: Niebędzie mowił (Duch S.) łam od łiebie to ieſt nie bezemnie/ y nie bez moiej/ j oycowſkiej woley. *SkarJedn* 280; *CzechEp* 196, 247, 250; *ArtKanc* E4; Vłkarża fię tedy iż był opuſzczony: to ieſt/ że nie byłá wola Oycowſká/ áby go z łmierci wybáwił *WujNT* 121, *Ioann* 4 arg.

»ojcowska zwierzchność« (1): Tákte y ty/ áczkolwiek ieſteſ pod oycowſką zwierzchnościá/ wſzákte teź małz zwierzchność rofkázowania łwoim Aniołom [...]. Abowiem bierzefz rofkazánie od oycá/ iáko mnieyſzy: wſzákoź Aniołom rofkázuiefz iáko wietſzy. *CzechEp* 244.

W przen: Z wyrazami oznaczającymi przenoſnie Chryſtusa (7) : Tyſ łam ieſt Boſkie obdárowanie/ tyſ ieſt Oycowſko záſlubienie *ArtKanc* H7; Obietnicáſ ieſt Oycowſką/ Zdobiać w nas miłość Synowſką. *LatHar* 36.

Wyrażenia: »miłość occowska« (1): myłofzcz oczczowſka myal[a] wney otpoczyuacz, iefus criſtus fyn boży *PatKaz* II 47v.

Wyrażenie: »ojcowskie dobra« (1): Mogł bárzo bogáty teftáment vczynić/ máiąc wšytki Oycowłkie dobrá w fwych ręku. *SkarKaz* 155a.

αα. *Zajmowany, zamieszkały przez Boga Ojca (2)* : Ześ ty z thronu Oycowſkiego/ Przyſzedł dla zbawienia mego. *LatHar* 401.

Wyrażenie: »ojcowska stolica« (1): Wniebo/ powiada/ moy Chriſtus wſtąpił y do oycowſkiejie ſie ſtolice wrocił *SkarJedn* 281.

ε. *Pozostający z Bogiem Ojcem w stosunku synostwa lub zależności (7)* : co ondzie niechciał mieć Chriſtuſa ſługą Bożym/ ale ſynem: mnimaiąc żeby ſyn nie mógł być ſługą oycowſkim bez naruſzenia ſwey zacnoſci *CzechEp* 200.

Wyrażenia: »ojcowski rodzaj« (2): Kto ná vboga mátkę/ [...] ná Iozephá rzemieſniká pátrzy: niech drugie oko ná oycowſki ie⁸⁰ rodzaj obroci *SkarKaz* 484a, 484b.

»syn ojcowski« [*szyk* 3:1] (4): á tak v nich Kryſtus ieſt Synem oycowſkim á nie Bożym *GrzegRóżn* L4; *SkarŻyw* 203; *ArtKanc* T17v; *LatHar* 86.

ζ. *W połączeniu z użytą metonimicznie nazwą części ciała (8)* : przez ſługi goſpodárſkie/ nie inſzego kogo ſobie ſtánów procz Aniołów/ ktorzy ná káždy dzień widzą oblicze oycowſkie. *CzechEp* 39.

Zwrot: »być na łonie, w łonie ojcowskim« = *esse in sinu Patris Vulg* (3:1): *CzechRozm* 22; *CzechEp* 250; Bogá żaden nie widział: iednorodny Syn/ ktory ieſt ná łonie Oycowſkim/ on go opowiedział. *LatHar* 527; *WujNT* Ioann 1/8.

Wyrażenia: »ręce ojcowskie« (1): Bądź pozdrowioná naſwiętſza duſzo Páná náſzego Iezuſa/ ná krzyżu dla nas w ręce Oycowſkie oddána. *LatHar* 267.

»serce ojcowskie« (1): Słowem Chriſtá Páná zowie/ nie tylko prze to iż nam oznaymił Oycá y wolą iego: [...] ale więcey dla tego/ iż z ſercá Oycowſkiego (iáko ſłowo náſze wewnętrzne z myſli náſzey) [...] ſie rodzi *WujNT* 304.

Szereg: »ojcowski i synowski« (1): Nie iſzby [*Duch Św.*] z vſt Oycowſkich y Synowſkich tak pochodził y tchniony był/ iáko ſie mowá ná powietrzu rozchodzi *SkarŻyw* 278.

η. *Będący Bogiem Ojcem (8)* :

Wyrażenie: »persona, po(d)stać, bytność, osoba ojcowska« [*w tym: persona albo podstać* (1)] (5:2:1:1): *TarDuch* A8; Abowiem Páweł s. gdy mowi do Zydow zowąc Syná Bożego ſwiátłoſcią y wyobrażeniem bytnoſci Oycowſkiej/ Mężowie Boży ſłufnie rozumieli/ że tam przez ſłowo bytnoſć znaczy to co v nas perſoná. *SarnUzn* B6v, E2; *CzechEp* 146 [2 r.], 264; iż ty ſłowá Ignácyuſowe/ w ſwoim piſaniu po Polſku przypominaiąc/ kiedy ná to mieyfce przyſzedł: nie ieſt onym BOgiem náde wſzyſtko. X. K. ważył ſie z ſwego przydać/ to ieſt: oſobą oycowſką. *NiemObr* 122; Abowiem inſza ieſt perſoná Oycowſka/ inſza Synowſka/ inſza Duchá S. *LatHar* 371.

θ. *Pochodzący od Boga Ojca (2)* : Bo to zá tym poydzie że [...] duch nie będzie duchem oycowſkim/ ale ſam ſwoim. *CzechRozm* 15v; *SkarJedn* 279.

b. *W odniesieniu do Boga jako ojca ludzi i całego stworzenia (16)* :

α. *Odnoszący się do Boga Ojca jako podmiotu działania lub stanu (8)* : Wierzę być iednego Bogá wſzechmogącego: który [...] z ſwéy obietnice oycowſkiey wyſłuchawa proſby moie *BiałKat* 73v.

Wyrażenia: »chęć, przychylność ojcowska« [*szyk* 1:1] (1:1): Iákoś dał ſłóncu/ ciepłą moc niezmierną/ Co żrzenicą władnącą Oycowſką chęcią nápełnione wierną/ Czyni ziemię rodzącą/ Obfitą/ y wſzech ſkárbow dodaiącą. *GrabowSet* E2v; *LatHar* 676.

»gniew ojcowski« (1): trudno y wyfoko do tego domu/ y boię fię wypchmenia/ [...] bo gniewam częŝto namilŝzego Oycá mego. Nie boy fię. Maŝz tám dobrego ŝprawcę ŝwego/ ktory [...] gniew Oycowŝki z ćiebie znoŝi. *SkarKaz* 551b.

»ojcowska łaska« [szyk 1:1] (2): ábyŝ iuŝ potym żył iáko práwy Chrzeŝćíanin/ iáko Syn Boży w Oycowŝką łáfkę przyięty *KarnNap* Dv; *SkarŻyw* 2.

»ojcowska wola« (1): żeby m w tym ŝobie nie teŝkniá/ áni przeciwko iego naŝwietŝzý miłóŝci ŝzemráá/ ále mu fię poddawáá ze wŝytká miłóŝciá pod ŝwietá oycowŝką wolá iego. *SiebRozmyŝl* I3.

αα. *Dany przez Boga Ojca; w przen* (1) :

Szereg: »pański i ojcowski« (1): ŝcczeniétá [...] rády by były odrobinom ktore z ŝtołu náŝzego ŝpadáią. A my y potraw páńŝkich y oycowŝkich odbiegamy. By Turkom y Tátárom dał P. Bog tákie oŝwiecenie y wiárę: dálekoby fię lepiej Pánu Bogu záchowali? *SkarKaz* 517b.

β. *Odnoszący się do Boga Ojca jako obiektu czyjegoŝ działania* (2) :

Wyrażenie: »ojcowska miłóŝć« = *caritas Patris Vulg* [szyk 1:1] (2): Nie miłuycie ŝwiátá/ áni tych rzeczy ktore ná ŝwiecie ŝá. Ieŝli kto ŝwiát miłuię/ miłóŝci Oycowŝkiey w nim nie máŝz. *RejPosWstaw* [21²]; *WujNT* 1.*Joann* 2/15.

γ. *Pozostający z Bogiem Ojcem w stosunku uczuciowym* (1) : ábyŝmy miáŝto Bogá/ nie tráŝili ná Beelzebubá/ ktory fię Bogiem záwŝdy czynić y wdáwáć do ludźi chce: ábyŝmy miáŝto oycá wáŝnego nie tráŝili ná oycowŝkiego/ y narodu ludzkiego nieprzyiáciela *SkarKaz* 274a.

δ. *W połączeniu z użytą metonimicznie nazwą części ciała* (1) :

Wyrażenie: »ojcowska ręká« (1): Weŝ mię ná ŝwá opiekę/ Pod oycowŝką rękę. *WisznTr* 29.

ε. *Taki, jaki cechuje Boga Ojca* (4) :

Wyrażenia: »ojcowska miłóŝć« [szyk 3:1] (4): Bogá Oycem zowie piŝmo: częŝciá dla tego: iŝ ieŝt poczátkiem álbo ŝtworzyćielem wŝyŝtkiego/ [...] zowie go Oycem: iŝ Oycowŝką miłóŝciá záchowywa wŝyŝtko. *BiałKat* a4 marg; *KuczbKat* 375; *KarnNap* C2v; *SiebRozmyŝl* A2v.

»prawie ojcowski« (2): PAn Bog Wŝzechmogący (bráćie miły) z wielkiey dobroći ŝwoiey/ w tym pokázáć nam raczył [...] łáfkę niezmierná/ y miłóŝć práwie Oycowŝką *KarnNap* C2v; *SiebRozmyŝl* A2v.

3. *Od znac. 'przodek, protoplasta' (33) :*

W przen (1) : Wiedŝze iŝ przy ŝtárey oycowŝkiey drodze ŝtoię/ [...] y nigdy ná ten błáď twoy nieprzyzwolę *SkarŻyw* 300.

α. *Odnoszący się do przodka jako podmiotu działania lub stanu* (10) : Bomći ia ieŝt Pan Bog twoy mocny/ k temu zawiŝny w miłóŝci/ mŝczáć fię zgrzeŝzenia Oycowŝkiego/ áŝ do pokolenia czwartego. *ArtKanc* M6.

Wyrażenia: »ojcowski(e) ustawy, zakon« = *paterna lex Vulg, PolAnt; paterna traditio Vulg* [szyk 4:1] (3:2): *Leop Act* 22/3, *Gal* 1/14; Żydowie woleli gárdłá dáwáć/ niŝ wŝtáwy oycowŝkie wzrzuŝyć. *BielKron* 140v; Ia owŝzeki ieŝtem máž Iudowin/ [...] wyuczony pilno oycowŝkiego zakonu *BudNT Act* 22/3; *NiemObr* 11.

»ojcowska wiara« (4): A dowiedziawŝy fię iŝ ieŝt Perŝa/ y rodzay iego znáiąć: námawiał go pilnie/ áby fię do oycowŝkiey wiáry wroćił. *SkarŻyw* 75, 62, 75; poki ná iednoŝci wiáry Kátholickiey

krolestwo ich stało: poty się mocno bronili [...]. Iako oycowfką świętą wiarę porzucili/ y obcych bogow y infzych Chryštułow z ludem do ziemie fwey nąprowádzili: pádło ná nie przekłęstwo. *SkarKazSej* 683a.

β. Cechujący przodków (1) : Ale wy/ co dziś włobie oycowfkiego macie? *KochSat* B2.

γ. Odziedziczony po przodkach (7) : Bo máiąc [*Grecy*] w Rzymie y przed Rzymem wiele Greckich kłafztorow/ ábo kościołow/ żadne^{go} niepokoiu do tąd nie ćierpią/ áni im oycowfkiego nabożeńftwá y zwjczáiu zákázuią *SkarJedn* 250; Tedy tak rzekł Iozeph Pátryarchá. Ia náfzey oycowfkiey náuki nie odtápię/ áni iey odmienie/ ále wniew pókim żyw trwác będę *SkarJedn* 291, 328, 372; Dzieci/ rády méy fluchaycie/ Oycowfki rząd záchowaycie: Święto niechay świętem będzie/ Tak bywáło przed tym włzędzie. *KochSob* 56.

Wyrażenie: »ojcowskim obyczajem« (1): tám zaráz SPERA vczyniwfzy oycowfkim obyczáiem Bogom fwoim modlitwy y ofiáry/ poczał Zamek budowác nád onym Ieziorem *StryjKron* 81.

W przen (1) : Dalekoście się od fwych przodkow odtřzelili/ A prawieście na nice Polfkę wywrocili. Skowálifcie oycowfkie granati na pługi *KochSat* A3.

a. W odniesieniu do patriarchów, protoplastów narodu żydowskiego (7) :

Wyrażenie: *bibl.* »ojcowski Bog« [*szyk 1:1*] (2): Abowiem ktory drzewiey chciał się zwác Bogiem Abráhámowym y oycowfkim/ pokazał się potym w Perfonie Syná fwego/ áby iuz teraz włádnym nazwífkiem był zwan Oycem Kryštułowym. *GrzegRóżn* K4; *BudNT przedm* b6v.

α. Odnoszący się do przodka jako podmiotu działania lub stanu (5) : myłofyerdzye [[bofkye]] [...] ony głofy placzlyue oczczowfkye bądące wotchłany przyuodzyło ku ulchom bofkyem *PatKaz II* 33v, 33v; onego ktory fie mu przeciwił potłoczył/ przyłięgi oycowfkie [*iuramenta parentum*] y teftáment przypominájąc. *Leop Sap* 18/22.

Wyrażenie: »ustawy ojcowskie« (2): Bo iefli Moyżefz/ Prorocy/ Iezus y Apoftołowie/ dofyc im [*Żydom*] nigdy vczynić/ áni ich od vporu ich/ hárdości y zátwárdziałości fercá/ y vftaw wymyfłnych oycowfkich/ odwieść nie mogli: á což my im vczynimy *CzechRozm* 68, 235.

b. W odniesieniu do Ojców Kościoła, uczestników soborów, założycieli gmin chrześcijańskich, też o apostołach (7) :

α. Odnoszący się do przodka jako podmiotu działania lub stanu (6) : Ale my im nyemamy wyerzyć/ áni wychodzić od oycowfkyego á kołcyelnego podányá/ áni ináczey wyerzyć/ yedno yáko nam kołcyoły podáły. *KromRozm I* M3v; *CzechRozm* 26v; *SkarJedn* 183; To tylko opowiadam/ y oświádczam/ iż áni żadne Filozowfkie wywody/ áni Oycowfkie wykłády/ mieyfćá v nas tákiego/ w tey rzeczy [...] mieć nie będą. *NiemObr* 93; *SkarKaz* 417b.

Wyrażenie: »pisma ojcowskie« (1): Niewiem tedy/ kędzyby tákowego kościołá/ ktoryby nie błádzil fłukác máią: gdy go áni w onych piśmiech Oycowfkich/ áni w vftáwach fynodowych: á náoftátek w fwoich Papieżách [...] vpátrzyć nie mogą. *NiemObr* 179.

β. Odziedziczony po przodkach (1) :

Wyrażenie: »ojcowski porządek« (1): Antyofki też kościoł/ w ktorym się naprzod zá kazánim Piotrá S: imię Chrześciánfkie záczęło/ niechay trfa w oycowfkim porządku *SkarJedn* 186.

4. Odznacz. 'papież' (2) :

Zestawienie: »wasze ojcowskie błogosławieństwo« [tytuł papieża] (1): My do ciebie iako do tego/ ktory trzymasz przodkówanie stolicy w kościele po wżjtkim świecie rozszerzonym/ [...] to co się dzieć ma odnośim: y list wyznania nálezego ktory wólze oycowskie błogosławieństwo do Cesarza posłało/ tak iako od książęciá Apostolskiego czytaliśmy. *SkarJedn* 119.

α. *Odnoszący się do ojca jako obiektu czyjegoś działania (1) :*

Wyrażenie: »ojcowska cześć« (1): To są słowá sześćifet trzydzieści Biskupow/ ktoremi iawnie zwierzchność Papielską nád sobą/ synmi się jego czyniąc/ y oycowską mu cześć dając/ wyznawają. *SkarJedn* 117.

*** *Bez wystarczającego kontekstu (4) : Mącz 283d; Patrius – Oyczowski, oyczizni. Calep 762a, 762a [2 r.].*

Cf **OJCOW**, **[OJCZYSKI]**, **OJCZYSTY**, **OJCZYZNY**

MP, ZCh